

„A BORÍTÉKOLT BŰNCSELEKMÉNY” – A HÁLAPÉNZ KRIMINALIZÁLÁSA, ERKÖLCSI ÉS BÜNTETŐJOGI MEGÍTÉLÉSE

Absztrakt

Az Eszjtv. elfogadásával a jogalkotó 2021. január 1-től kriminalizálta a paraszolvencia adását és elfogadását. A dolgozat célja bemutatni a hatályos dogmatikai rendszert, a kriminalizálás mögött húzódó jogpolitikai és társadalmi indokokat, és jogtudatkutatásomon keresztül megvizsgálni, hogy a magyar társadalom tagjai hogyan viszonyulnak a hálapénz-rendszer eltörléséhez. A jogalanyok jogi attitűdje formálja a jogi szabályozást, így a hálapénzre vonatkozó társadalmi ismertek befolyásolják a szabályozás jövőjét és meghatározzák azt a kérdést, amely dolgozatom legfontosabb megválaszolendő kérdése, hogy a kriminalizálással elérni kívánt cél megvalósíthatónak tekinthető és megszüntethető a hálapénz, vagy ez a káros intézmény továbbra is a magyar egészségügyi-ellátórendszer része marad.

Kulcsszavak: hálapénz, paraszolvencia, kriminalizálás, jogtudat

BEVEZETŐ GONDOLATOK

Az orvosi hálapénz intézménye több évtizedes hagyományokkal rendelkezik Magyarországon. Az államszocialista rendszer kiépítésével párhuzamosan kialakult paraszolvencia intézményének társadalmi beágyazottsága nehezen vitatható. A Központi Statisztikai Hivatal 2014-ben mintegy 8,3 milliárd forintra becsülte azt az összeget, amelyet a háztartások hálapénzre fordítanak.¹ Valószínűleg mindenki találkozott már a jelenséggel és hallott már olyan beszélgetést, amikor a betegek egymástól kérdezték, hogy vajon a főorvos úrnak mekkora összeget illik adni? Ennek a kérdésnek tett pontot a végére az Országgyűlés által elfogadott, Az egészségügyi szolgálati jogviszonyról szóló törvény² (továbbiakban: Eszjtv.), ami kiegészítette a Btk. által szabályozott egyes korrupciós bűncselekményeknek törvényi tényállását, és 2021. január 1-jétől kriminalizálta a hálapénz adását és elfogadását.

1. A HÁLAPÉNZ FOGALMI MEGHATÁROZÁSA

A hálapénz egy rendkívül komplex társadalmi jelenség, ezért nem igazán találhatunk olyan egységes definíciót, ami teljes egészében lefedné a tartalmát. Dr. Kincses Gyula, a Magyar Orvosi Kamara elnöke szerint az elnevezés eufemizmus, ezért az orvostársadalom paraszolvenciának, azaz mellékjövedelemnek hívja és nem kapcsolja össze a hála valamely formájával. Nehézséget okozott a joggyakorlat számára a hálapénz és a vesztegetés egymástól való elhatárolása a Kúria Bhar.III.6/2015. számú büntetőügyben meghozott elvi jelentőségű döntéséig, amelyben az ügy kapcsán a legfelsőbb bírói fórum meghatározta a hálapénz egységes definícióját: „Hálapénz az a juttatás, amelyet az egészségügyi szolgáltatás igénybevétele követően a beteg vagy hozzátartozója hálája, köszönete jeléül a szolgáltatásban közreműködő egészségügyi dolgozónak nyújt. Ebből viszont egyértelműen következik, hogy az előre adott előny nem hálapénz, és az sem, amelyet a beteg nem saját elhatározásából, nem önként szolgáltat.”³

2. A HÁLAPÉNZ KRIMINALIZÁLÁSA

¹ Borravaló és hálapénz. in. *Statisztikai Tükör*, 2015/16. szám, Központi Statisztikai Hivatal, 3. (elérhető: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/halapenz.pdf>, letöltve: 2023. 10. 05)

² 2020. évi C. törvény Az egészségügyi szolgálati jogviszonyról

³ A Kúria EH 2015.09.B27 szám alatt közzé tett Bhar.III.6/2015. számú büntetőügyben hozott, az orvosi hálapénzhez kapcsolódó elvi jelentőségű döntésről

Az egészségügy meghatározó részét képező paraszolvencia visszaszorításával a rendszerváltozást követően több kormányzat is próbálkozott⁴, azonban az első eredményes változást a korábban említett 2020. évi C. törvény hozta. A törvény a preambulumban rögzíti, hogy az Országgyűlés a magyar orvosok munkáját megbecsülve és a Magyar Orvosi Kamara béremelésre és hálapénz megszüntetésére vonatkozó javaslatait elfogadja. Az Eszjtv. 20.§-a alapján a Btk. vesztegetésre vonatkozó tényállása az alábbi bekezdéssel egészült ki: „Aki egészségügyi szolgáltatás nyújtásával összefüggésben egészségügyi dolgozónak, egészségügyben dolgozónak vagy ezekre tekintettel másnak az egészségügyről szóló törvényben meghatározottak szerint jogtalan előnyt ad vagy ígér, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”⁵

A kiegészítő szabályozás szubszidiárius, azaz csak akkor alkalmazható, ha nem valósul meg súlyosabb bűncselekmény, ezért azok az esetek, amelyek 2020. december 31. előtt is megvalósították a vesztegetés vagy vesztegetés elfogadása deliktumot – kötelességszegés végett adott vagy kért jogtalan előny – továbbra is a 290.§ (1) és a 291.§ (1) bekezdés szerint minősülnek. A tényállás privilegizált esetnek is tekinthető, hiszen a vesztegetés alapeseténél enyhébb büntetési tétellel fenyeget. Elkövetőként a bűncselekmény alanya kizárólag az lehet, aki egészségügyi szolgáltatás nyújtásával összefüggésben ad vagy ígér jogtalan előnyt. Ezzel kapcsolatban az állapítható meg, hogy a kötelességteljesítésért adott juttatás vagy borraivaló az egészségügyi szolgáltatáson kívül továbbra sem tekintendő jogellenesnek, hiszen a Btk. 290 § (1) bekezdése továbbra is tartalmazza tényállási elemként a „kötelességét megszegje” fordulatot. Ez alapján az étteremben a felszolgálóknak vagy a szolgáltatással összefüggésben fodrásznak, kozmetikusnak adott borraivaló nem valósítja meg a vesztegetés tényállását és a Kúria EBH2015. B.27. határozatában tett megállapítását továbbra is helytállónak kell tekinteni.

A Btk.-nak a vesztegetés passzív alakzatára vonatkozó 291.§-a is kiegészült: „E § alkalmazásában az egészségügyi szolgáltatással összefüggésben jogtalan előnynek minősül az egészségügyről szóló törvényben meghatározottak szerinti jogtalan előny.”⁶ Ambrus István megállapítása⁷ szerint a Btk. rendelkezése keretdispozíció lett, amit az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 138/A. §-a tölt meg tartalommal. Az egészségügyi dolgozó az egészségügyi szolgáltatás nyújtásáért semmilyen pénzbeli, gazdasági szolgáltatás keretében nyújtott vagy természetbeni ellenszolgáltatást vagy egyéb előnyt nem kérhet, illetve nem fogadhat el. A 138/A. § (4) bekezdése azonban kivételként rögzíti, hogy az egészségügyi dolgozó az ellátás alatt egyszer fogadhat el ajándékként adott olyan tárgyat, amelynek értéke nem haladja meg a mindenkori minimálbér havi összegének 5%-át, ami a dolgozat írásakor kerekítve legalább nettó 7700 forintnak felel meg teljes munkaidő esetén.⁸ A Debreceni Törvényszék 2023. április 14-én kihirdetett ítéletében Dr. Virágh Pál bíró az ítélet indokolásában rögzítette, hogy „Ajándékot el lehet fogadni, de kérdés az, hogy az elfogadás mire irányul: kötelességszegésre vagy sem. Ha kötelességszegésre, akkor az bűncselekmény, ha nem és az utólagos, valamint nem haladja meg a jogszabályban meghatározott értéket, onnantól kezdve az nem büntetőjogi kategória.”⁹ Továbbá megerősítette, hogy a pénzösszeg nem tekinthető jogszerű előnynek, ajándéknak, akkor sem, ha a jogszabályban meghatározott értéknek felel meg.¹⁰

3. A HÁLAPÉNZ BÜNTETENDŐSÉGE A JOGTUDATBAN

Kérdőíves kutatást végeztem a hálapénz büntetendőségének megítéléséről a magyar társadalomban, amivel a célom az volt, hogy megvizsgáljam milyen az embereknek a jogismerete és mit tudnak a hálapénz jogi szabályozásáról, illetve emellett vizsgáltam az állampolgároknak a szabályozással kapcsolatos pozitív vagy negatív viszonyulását, jogi attitűdjét. A hálapénzre vonatkozó jogtudat vizsgálatát azért tartom fontosnak, mivel a jog társadalmi intézmény, ami a társadalomra hat és a társadalmi környezet hatására folyamatosan

⁴ ÁDÁM Gergely: The history of medical gratitude payment in Hungary I–II. [Az orvosi hálapénz története Magyarországon I–II.], 1985, Mozgó Világ, 49–69.

⁵ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 290.§ (6) bekezdés

⁶ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 291.§ (6) bekezdés

⁷ AMBRUS István: Büntetőjog, A pénzmosás újrhangolt tényállása és a hálapénz kriminalizálása, 2021, Büntetőjogi Szemle 2020/2. szám, 9.

⁸ 573/2022. (XII. 23.) Korm. rendelet a kötelező legkisebb munkabér (minimálbér) és a garantált bérminimum megállapításáról

⁹ elérhető: <https://debrecenitorvenyszek.birosag.hu/sajtokozlomeny/20230414/halapenz-az-ugy-masodrendu-vadlottjat-birosag-elitelte>, (letöltve: 2023. 10. 30.)

¹⁰ BH: 25.B.68./2023/14/III.

változik. A jogalanyok jogi attitűdje formálja a jogi szabályozást, így a hálapénzre vonatkozó társadalmi ismertek, gondolkodásmód és szokások befolyásolják a szabályozás jövőjét.

A hipotézisem a kutatás megkezdése előtt az volt, hogy az átlagemberek töredékes tudással rendelkeznek a jogi normákról, ezért arra az eredményre számítottam, hogy a válaszadók nagy része nem lesz tisztában azzal, hogy a hálapénz adása és elfogadása a hatályos magyar jogrendszerben bűncselekményt valósít meg. A másik feltételezésem pedig az volt, hogy a társadalom tagjai nagyobb számban fogják azokat a magatartásokat bűncselekménynek tekinteni, amik korábban is büntetendő cselekmények voltak a mostani kiegészült rendelkezés előtt, mint például az orvos által előre kért hálapénz által megvalósított vesztegetés büntette. Ezzel pedig azt szerettem volna bizonyítani, hogy az időben korábbi jogi normák jobban jelen vannak a hétköznapi ember tudatában, hiszen a jogtudat később tud mozdulni a hatályos szabályozás irányába.

1.1. A hálapénz adás motivációi

A hálapénzadás motivációi nagy hatással lehetnek a hálapénz jogintézményének fennmaradására. Döntő többség a hálapénz adás fő indítókának a hála kifejezését tekinti, azonban feltételezésem szerint a hálapénz unikális magyar elnevezéséből is adódhat az, hogy a hála kifejezése lett a leggyakoribb válasz. Más országok egészségügyi rendszerében megjelenő informális kifizetéseket a hála elnevezéshez képest sokkal inkább negatív jelzőkkel illetik, mint az „under the table payment” vagy „informal payment”, melyek annak helytelenségére, illegális jellegére helyezik a hangsúlyt. A további leggyakoribb válaszok szerint azért adnak a betegek vagyoni juttatást, mert abban reménykednek, hogy ez által jobb és magasabb színvonalú ellátásban fognak részesülni és ezzel biztosítják maguk számára a figyelmet és a minőségi ellátást. Ellentétben a leggyakoribb válasszal ezek tekinthetők a paraszolvencia jelenségének negatív vetületének, ami a társadalom tagjainak az egészségügyi ellátórendszerrel kapcsolatos aggályát fejezi ki, ami akadályát képezheti a hálapénz intézményének eltörlésének.

1.2. A hálapénz egyes aspektusainak büntetendősége

Felmértem a hálapénz adás és elfogadás egyes formái vonatkozásában a büntetendőség megítélését és a kapott eredményeket összevettem egy 2019-ben a kriminalizálást megelőzően, Hollán Miklós által készített jogtudatkutatással.¹¹

Az első és második szituációs kérdésem a hálapénzadás lényegében egyetlen, korábban legális formáira vonatkozott. Közel a válaszadók 70%-a szerint nem valósítja meg a beteg által a kezelést követően adott hálapénz a Btk. vesztegetésre vonatkozó tényállását. Az eredmény számomra meglepő volt, hiszen szinte azonos (70%) eredményre jutott a kutatásom a Hollán- féle vizsgálattal a kérdést illetően. Ez igazolja a korábbi feltevésemet, miszerint az átlagember töredékes ismeretekkel rendelkezik a jogi normák vonatkozásában, illetve, hogy a jogtudat sokkal lassabban mozdul a jogi szabályozás irányába, mint amilyen gyorsan a jogszabályi környezet változik.

Az előző kérdésnél kevesebben (közel 53%) tekintettek az orvos által elfogadott hálapénzre jogszerű magatartásként. A kriminalizálást megelőzően ez alapvetően nem minősült büntetendőnek, hogyha az előny nem volt jogtalan vagy nem járt kötelességzegéssel. A válaszadók nagyobb arányban tartották az előző kérdéshez képest mégis büntetendőnek ezt a szituációt, ami szerintem azért lehet, mert kedvezőbben ítélik meg a hálapénzt elfogadó orvos helyzetét, mint amikor a beteg ténylegesen a hála jeléül ad anyagi előnyt.

Az utolsó szituációs kérdés szintén egy, a jogszabályi változást megelőzően is büntetendő magatartás megítélésére vonatkozott. Az előző kérdésnél többen (84%) tudták helyesen, hogy az orvos által kért, tarifáisan előre meghatározott hálapénz esetén az orvos büntetőjogi felelőssége megállapítható. A 2019-ben készült vizsgálat eredménye alapján pedig a válaszadók pontosan fele adott helyes választ. A két hálapénzes helyzetet azt gondolom, azért tudták többségében helyesen megítélni a megkérdezettek, mivel korábban, a paraszolvencia büntetőjogi kategóriává válását megelőzően is büntetendő magatartások voltak. A kapott eredmény tovább igazolja azt a hipotézisemet, miszerint az időben korábbi jog a jogtudatban nagyobb mértékben jelen van.

4. MEGSZÜNTETHETŐ-E A HÁLAPÉNZ? KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

¹¹ HOLLÁN Miklós-VENCZEL Tímea: A hálapénz büntetendősége a jogtudatban (elérhető: <http://real.mtak.hu/102807/3/h%C3%A1lap%C3%A9nz%20lead%20lead%207.pdf>, letöltve: 2023. 10. 12.)

Összegezve a hálapénzre vonatkozó ismereteket a kriminalizálással a jogalkotó alapvető célként tűzte ki a társadalomba beidegződött paraszolvencia megszüntetését, azonban a kérdőíves kutatásom alapján csupán a kitöltők negyede ismerte meg a megváltozott jogszabályi környezetet, és válaszolta helyesen azt, hogy mind a 4 ismertetett hálapénzes szituáció bűncselekményt valósít meg. A kutatásom egyik alapkérdése az volt, hogy milyen hatással van a jogismeretre, egy új szabályozás hatálybalépése óta eltelt idő. A korábban bemutatottak alapján minél több idő telik el az új szabályozás óta, annál nagyobb a valószínűsége, hogy a társadalom tagjai rendelkeznek információkkal róla. A 2021. január előtt is büntetendő magatartásokat nagyobb mértékben tartották bűncselekményeknek, mint például a hálapénz orvos általi kérését. Azonban a hálapénz adás korábban legális formáját a kitöltők nagyrésze továbbra is jogszerűnek tartja (71%), ami egyértelműen azt fogja eredményezni, hogy mindaddig amíg a jogtudat nem mozdul a szabályozás irányába, addig nem fognak jogkövető magatartást tanúsítani a társadalom tagjai.

A kérdőíves kutatásomban megkérdeztem a kitöltőket, hogy a személyes véleményük alapján a magyar egészségügyben megszüntethető-e véglegesen a paraszolvencia, és ha nem, akkor ennek milyen akadályai vannak. A válaszadók jelentős többsége (78%) szerint a paraszolvencia intézménye a kriminalizálás ellenére nem lesz eliminálható Magyarországon. A válaszadók a megszüntetés akadályának leginkább azt tartották, hogy a hálapénz egy olyan intézmény, ami beidegződött a társadalomba és egy olyan szokássá vált, ami ellehetetleníti a kivezetését az ellátásból. Az adatokból és a korábban vizsgált hálapénzadási motivációkból látszik, hogy a béremelés, mint hálapénzellenes intézkedés önmagában nem elegendő, mivel az ellátói oldalon csökkenti az elfogadási hajlandóságot, de a betegoldali kiváltókat nem kezeli. A betegek többsége Magyarországon nem jogtalan előnyhöz kíván jutni és nem vesztegetési jelleggel juttatja az anyagi előnyt, hanem be akarja biztosítani magát, és meg akar győződni róla, hogy azt az ellátást, amire a társadalombiztosítás által ingyenesen jogosult, megfelelő minőségben fogja megkapni. A jelenlegi szabályozásból az következik, hogy a jogalkotó célja nem az ellátórendszer reformálása volt, hanem az aktuális jogpolitikai célokra való alárendelés, hiszen a hálapénz köztudottan olyan jövedelem, ami ugyan adóköteles volt, azonban nem volt biztosítható a ténylegesen bevallott paraszolvencia formájú jövedelem ellenőrzése.

Véleményem szerint a helyzetre hosszabb távon megoldást jelentene, ha az egészségügyi ellátórendszer finanszírozási formája alakulna át, feltárnák a hatékonysági tartalékokat és visszaforgatnák az egészségügybe. A rendelkezésre álló erőforrásokkal célszerű lenne úgy gazdálkodni, hogy minél nagyobb egészség-nyereség¹² legyen elérhető az állami egészségügyi ellátásban, ezáltal a szolgáltatást igénybe vevő betegek bizalma is növekedne és nem éreznék úgy, hogy hálapénzadással kellene bebiztosítani a kezelés minőségét.

1.3. De lege ferenda javaslatok

A jelenlegi szabályozással kapcsolatban azt állapíthatjuk meg, hogy az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében¹³ foglalt jogállamisági klauzulából, valamint az Alkotmánybíróság¹⁴ által jogi normákkal szemben támasztott követelmények vonatkozásában meghatározott egyértelműség, előreláthatóság és kiszámíthatóság követelményének nem felelnek meg, ezért be szeretném mutatni a dogmatikai rendszerre vonatkozó javaslataimat.

A Btk. vesztegetés elfogadásának tényállása is kiegészült a 291. § (6) bekezdéssel, azonban a törvény e kvázi értelmező rendelkezéssel való kiegészítését szükségtelennek tekinthetjük, hiszen a hálapénz, mint juttatás a kriminalizálással jogszerűtlenné vált, tehát az így adott előny csak jogtalan lehet külön szabályozás nélkül is. Ficsór Gabriella¹⁵ szerint ez az értelmező rendelkezés, amely beillesztésre került a törvénybe, feleslegesnek tekinthető és túlterheli a Btk.-t az aktuális jogpolitikai célok elérése érdekében.

Felmerül a normarendszer vonatkozásában annak a dilemmája, hogy egyáltalán ki a norma címzettje. A Btk. rendelkezésének címzettje a hálapénzt nyújtó személy, azaz jellemzően a beteg vagy hozzátartozója, azonban az Eütv. vonatkozó rendelkezése esetében a norma címzettje maga az egészségügyi dolgozó. Véleményem szerint a látszólag jogalkotási hiba jövőbeni javítása és a rendelkezések összhangjának megteremtése segítené mind a jogalkalmazók munkáját, mind a norma címzettjeinek eligazodást nyújthatna.

Eütv. 138/A§ (4) törvény szerint az egészségügyi dolgozónak nyújtható a mindenkori minimálbér 5%-át meg nem haladó hálaajándék meglátásom szerint életszerűtlen helyzetet teremt, azáltal, hogy az

¹²OROSZ Éva: Félúton vagy tévúton? Egészségügyünk félmúltja és az egészségpolitika alternatívái, Egészséges Magyarországért Egyesület, 193.

¹³ Magyarország Alaptörvénye B) cikk (1) bekezdés

¹⁴ 31/2012. (VI. 29.) AB

¹⁵ FICSÓR Gabriella: A hálapénz büntetőjogi megítélésének változása, 2021, (De iuris peritorum meritis 17.: 70 Studia in honorem Mihály Tóth) Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Budapest, 145.

egészségügyi dolgozónak minden esetben egyedileg kéne vizsgálni az ajándék értékét. Véleményem szerint indokolt lenne, ha a törvény szövege a szokásos mértékű ajándék fordulatot tartalmazná. Természetes ennek értelmezése is kérdéseket vetne fel, mivel a különböző társadalmi helyzetben lévő páciensek eltérő anyagi körülményekkel rendelkeznek, azonban az orvosi, illetve bírói gyakorlat ki tudná alakítani a szokásos mértékű ajándék fogalmát az egészségügy körében, igazodva az ellátás körülményeihez, tartamához.

További kérdéseket vet fel a korlátlan enyhítés problémája¹⁶, amit a Btk. a vesztegetés tényállásának alapesetére vonatkoztatva fogalmaz meg, ezért arra következtethetnénk, hogy az egészségügy körében elkövetett vesztegetési ügyekben nem alkalmazható, azonban mivel a kiegészült rendelkezés a megfogalmazott alapesetnek a privilegizált és szubszidiárius esete, ezért az argumentum a maiori ad minus jogértelmezést segítő elv alapján arra következtethetünk, hogy az enyhébb büntetési tétellel fenyegető alakzatra is alkalmazandó.¹⁷

ZÁRÓ GONDOLATOK

A dolgozat összefoglalásaként megállapíthatjuk, hogy a jogalkotó alapvető célként tűzte ki a társadalomba berögzült, évtizedes hagyományokkal rendelkező ártalmas rendszernek a megszüntetését, ami azonban a dolgozatban megállapítottak alapján csak fokozatosan lesz megvalósítható. A kriminalizálás meg fogja hozni a kívánt eredményt és mindenképp csökkenni fog azoknak az eseteknek a száma, amelyben aktív vagy passzív gazdasági vesztegetésről beszélhetünk azonban hatékony változás nem érhető el, ha az egészségügyi ellátórendszer átalakítására és fejlesztésére nem kerül sor. A kutatásom eredményének és jövőbeni felhasználhatóságának tartom, hogy a vizsgálatom megmutatta, hogy a népi jogtudat szintjén a szabályozás hiányosan van jelen és ez akadályát képezi a korábban évtizedes hagyományokkal rendelkező paraszolvencia teljeskörű megszüntetésének. A jelenlegi dogmatikai rendszerre vonatkozó javaslatok jövőbeni megfontolása pedig szintén hozzájárulhatna a társadalomba berögződött paraszolvencia megszüntetéséhez.

FORRÁSJEGYZÉK

Szakirodalom

- [1.] ADÁM Gergely: The history of medical gratitude payment in Hungary I–II. [Az orvosi hálapénz története Magyarországon I–II.], 1985, Mozgó Világ
- [2.] AMBRUS István: Büntetőjog: A pénzmosás újrahangolt tényállása és a hálapénz kriminalizálása, 2021, Büntetőjogi Szemle 2020/2. szám
- [3.] Borralaló és hálapénz. Statisztikai Tükör, 2015/16., Központi Statisztikai Hivatal
- [4.] Elérhető: <http://real.mtak.hu/102807/3/h%C3%A1lap%C3%A9nz%20lead%207.pdf>, (letöltve: 2023. 10. 12.)
- [5.] Elérhető: <https://debrecenitorvenyszek.birosag.hu/sajtokozlemeny/20230414/halapenz-az-ugy-masodrendu-vadlottjat-birosag-elitelte>, (letöltve: 2023. 10. 30.)
- [6.] FICSÓR Gabriella: A hálapénz büntetőjogi megítélésének változása, 2021, (De iuris peritorum meritis 17.: 70 Studia in honorem Mihály Tóth), Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest
- [7.] GELLÉR Balázs: A hálapénz megítélése az egészségügyben az új szabályozás fényében, 2022, Jó kormányzás és büntetőjog, Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest
- [8.] HOLLÁN Miklós-VENCZEL Tímea: A hálapénz büntetendősége a jogtudatban
- [9.] OROSZ Éva: Félúton vagy tévúton? Egészségügyünk félmúltja és az egészségpolitika alternatívái, Egészséges Magyarországért Egyesület.

Jogforrások

- [10.] 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- [11.] 2020. évi C. törvény Az egészségügyi szolgálati jogviszonyról
- [12.] 31/2012. (VI. 29.) AB

¹⁶ GELLÉR Balázs: A hálapénz megítélése az egészségügyben az új szabályozás fényében, Jó kormányzás és büntetőjog, 2022, Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 180.

¹⁷ AMBRUS *i. m.*, 10.

- [13.] 573/2022. (XII. 23.) Korm. rendelet a kötelező legkisebb munkabér (minimálbér) és a garantált bérminimum megállapításáról
- [14.] A Kúria EH 2015.09.B27 szám alatt közzé tett Bhar.III.6/2015. számú büntetőügyben hozott elvi jelentőségű döntésről
- [15.] BH: 25.B.68./2023/14/III.
- [16.] Magyarország Alaptörvénye B) cikk (1) bekezdés